

Candaroğlu Yurdunda Bey İmaretleri

Dr. Halil Çetin, Candaroğlu Yurdunda Bey İmaretleri - Çankırı Kasım Bey İmareti (1430), Kastamonu İsmail Bey İmareti (1457), Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı 2013.

İlker Yiğit*

İmaretler; Türk ve İslam dünyasında birer sosyal hizmet kuruluşu olarak, çalışan istihdamından erzak dağıtımına kadar geniş bir çerçevede hizmet veren kurumlar olarak tarihteki yerlerini almışlardır. İslam dünyasındaki ilk örneği İlhanlılar dönemine ait olan imaretlerin Anadolu’da ilk örneği ise İznik’te inşa edilmiş olan Orhan Bey imaretidir (1335). Tarihsel süreç içinde Anadolu ve Osmanlı ülkesinde çeşitli imaretler kurulmuş, böylece devletin ve devlet ricâlinin sofrası (Çetin’in ifadesiyle ‘Bey Sofrası’), ihtiyacı olan kimselere ulaşan vesilelerden birisi olmuştur.

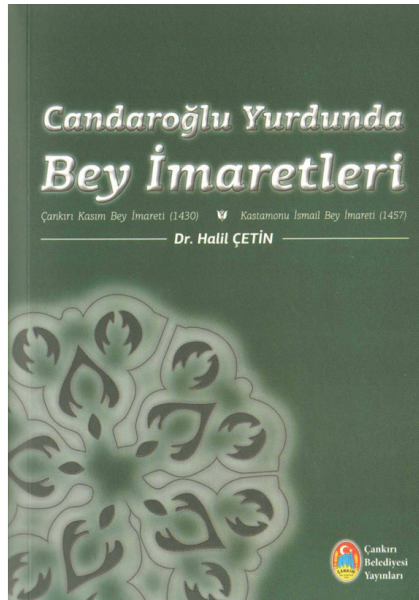
Konuya ilişkin olarak Halil Çetin tarafından hazırlanan ‘Candaroğlu Yurdunda Bey İmaretleri’ isimli eser Çankırı Belediyesi yayınlarından bilim dünyasına kazandırılmıştır. Eser giriş bölümünden sonra üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Beylikler Dönemi İmaretleri; ikinci bölümde, Kasım Bey imareti; üçüncü bölümde ise İsmail Bey imareti ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, eser temenni bölümüyle tamamlanır.

Eserin giriş bölümünde imaret müessesesi, temel eserlerden hareketle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Dar anlamda yoksulları, talebeleri ve yolcuları doyurmak için kurulmuş bir “aşevi”, geniş manada ise “bir beldeyi abad etme” gayesiyle kurulan bir külliye’nin ismi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde sanat tarihçilerinin ve diğer sosyal bilimcilerin imaretler hakkındaki bakış açılarına ve değerlendirmeleri de konu edinilmiştir. Giriş bölümü, Türk-İslam kültüründe kamu hizmeti ile sosyal yardım konusu ve algısı üzerinde durularak tamamlanmıştır.

Birinci bölüm, Beylikler Dönemi imaretlerine ayrılmıştır. Burada, Anadolu’da çeşitli çalışmalar ve seyahatnamelerden hareketle ilk imaret örneklerine yer verilerek Beylikler Dönemi Bey İmaretlerinin kapsamlı bir tablosu (kuruluş tarihi, kurucusu da yer alacak şekilde) okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Candaroğlu hakimiyet bölgesinde imaret kültürü ve Beylikler Dönemi Bey imaretlerinin temel hususlarına değinilerek birinci bölüm sonlandırılmıştır..

İkinci bölüm, eserin iki ana ayağından birini teşkil eden İsfendiyoğlu Kasım Bey imaretine ayrılmıştır. Kasım Bey’in şahsiyetinden, idari statüsünden bahsedilmesinin yanı sıra imaretin yeri, mimari ve kurumsal yapısı gibi konular hakkında kapsamlı bilgiler aktarılmıştır. Bunun dışında imaret görevlilerinin nitelikleri, aldıkları ücretler, imaret mutfağı ve imaret vakfının mali yapısı hakkında bilgiler de yer almaktadır. Özellikle imaret mutfağıyla ilgili olarak imaretin ne ölçüde hizmet verdiğini göstermek adına hesaplamalar yapılarak

günde 650-660 adet somun ekmek pişirilip dağıtıldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca her öğün için bir kişiye bir somun ekmek verildiğinden hareketle günde 650 kişilik yemek çıktığına ve verilen yemeğin gündeiki öğün olduğunun göz önünde bulundurulmasıyla her gün 325 kişinin bu kuruluştan iâşesinin sağlandığı çıkarımı yapılmıştır. Bu bölümün sonunda Kasım Bey imaretinin Çankırı şehrinin sosyo-ekonomik hayatında ve şehirleşme sürecindeki etkisi değerlendirilmiştir.

* Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, e-mail: iyigithg@gmail.com.

Üçüncü bölümde İsfendiyaroglu İsmail Bey imareti de Candaroğlu Kasım Bey imareti gibi benzer başlıklar altında ele alınmıştır. Bu bölümün sonunda, yazar heriki imaretin durumunu ortaya doğru bir şekilde ortaya koymak adına Anadolu'da dönemin diğer bey imaretleriyle mukayesesi, gelir ve temel gıda malzemeleri tahsisatı baz alınarak yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde bey imaretlerinin bir birlerine yakın bütçelere sahip vakıflarca desteklendiği ve benzer nitelikte hizmetler sunduğu ortaya konulmuştur.

Eserin sonuç bölümü, ilgili bölümlerin sonlarında değerlendirme yapıldığı için sonuç ve değerlendirme bölümü yazılmayıp dikkate değer ve örnek alınacak bir temenni ile tamamlamıştır. Bunlardan ilki, İsmail Bey'in kendisi için yaptırdığı külliye "Filibe'de vefat ettiği için naaşı Filibe'de yer almaktadır" şeklinde ziyarete gelen insanları doğru bir şekilde bilgilendirecek levhanın koyulmasıdır. Diğer bir öneri ise, yol inşası sırasında tahrip edilen İsmail Bey'in mezarının onarılması ve sahip çıkılmasıdır. Yazar, Kasım Bey'in adının yazılı olduğu bir mezar taşının dahi bulunmadığının altını çizerek şu ifadelerle kitaba son vermiştir:

"Çankırı ve Kastamonu gibi Anadolu'nun derin köklere sahip iki şehrinin en büyük iki banisi, hamisi ve hadimine karşı bir vefa borcu söz konusudur. Bu yüzden işe mezar taşlarından başlamak gerekir. Bu adımdan sonra imaretlerin 'vakfiye şartlarına göre' yeniden hayatiyet kazanması için çalışmak, hem halkın hem de devletin asıl hedefi olmalıdır. Nihayet imaretlerin yeniden ayağa kalkması ile ülkemizde ve dünyada sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesimlerin yaşama ümidi bir kat daha artacak; kamu hizmeti sunan kuruluşlara da bu topraklarda asırlarca korunan imaret anlayışı, güçlü bir ilham kaynağı olacaktır."

Bilindiği üzere Beylikler dönemi için eser hazırlamak oldukça güç bir durum olarak düşünülür. Bu durumun en temel sebebi de kaynakların özellikle de arşiv kaynaklarının olmaması ya da mevcut birtakım kaynakların Osmanlı arşivine nispetle yetersizliğidir. Nitekim bu durum karşısında araştırmacılar pek de haksız sayılamazlar. Zira Osmanlı dönemi için binlerce arşiv evrakından; tahrir defteri, avarız defterleri, temettuat defterleri, şer'îye sicilleri, nüfus sayımları, salnameler, çeşitli kronikler, seyahatnameler ve daha bir çok kaynağın varlığı karşısında Beylikler Dönemi oldukça sınırlı ve

kaynak kıtlığının yaşandığı bir alandır. Beylikler dönemine ait araştırma yapmayı ilk bakışta oldukça zorlaştıran belki de birçok insanın bu alana girmeyi tercih etmemesine sebep olan bu durumdur. Özellikle bu dönemi konu alan eserlerin belirli çevreler dışına çıkmadığı/çıkamadığı da mevcut eserlerden anlaşılmaktadır.

Çetin'in, işte böylesine kısırlı bir alan algısının olduğu Beylikler Dönemi'ne ilişkin olarak tarafından hazırlanan 'Bey İmaretleri' isimli eseri; Osmanlı arşiv belgelerinin Beylikler Dönemi sosyo-ekonomik hayatına ışık tuttuğunu ve tutabileceğini göstermekte; özellikle tahrir, vakıf defterleri, özelde vakfiyelerden hareketle beylikler dünyasının bizce puslu olan ortamını; araştırmacının baktığı/bakabildiği pencere ve metodolojisiyle bilimin zıyasına kavuşturmanın işten bile olmadığını ortaya koymaktadır. Eser bölgesel bakış açısıyla hazırlanmış tematik bir çalışma olarak Candaroğlu Beyliği zamanında bu havalide kurulan Bey imaretlerini konu edinmiştir. Beylikler Dönemi'ne ait olan imaretlerin bir listesini sunan bu çalışma yöresel bakış açısıyla söz konusu beyliklerin egemenlik sahalarını ve o bölgede maiyetlerinde bulunan mekanları "abad etme/bayındır kılma" gayretlerini göstermesi açısından olduğu kadar sosyal bir devlet olma durumunu gözlerönüne sermesi açısından da dikkate değerdir.

Çetin bu çalışmasıyla Beylikler Dönemi bölge tarihine ışık tutmuş, Candaroğulları'nın Çankırı ve Kastamonu'daki faaliyetlerini münhasır iki örnek sunmuştur. Detaylı incelemelere tabi tuttuğu çalışmasıyla yazar, bu alanı araştırmacılar gözünde puslu/kısıtlı bir alan olarak görmesine neden olan sisi ortadan kaldırmasının yanı sıra yeni nesil araştırmacıların bu alanlara girmesi noktasında cesaretlendirici örnek bir çalışma olması da ayrıca belirtilmelidir.

Bilindiği üzere Türk-İslam şehirlerinin gelişmesinde kale, ulu cami ve imaretler ana çekirdeği oluşturmaktadır. Söz konusu yapılar şehrin mekânsal gelişiminde önemli bir yer işgal ederler. İmaret vb. yapılar şehir morfolojisini şekillendiren, şehirlere yeni yaşam alanlarının ilk nüvesini oluşturma özelliğinin yanı sıra şehrin gelişmesine yön veren adeta birer pusula vazifesi görürler. Meseleye bu açıdan bakıldığında belki ileriki baskılarda şehrin mekânsal gelişimi üzerinde biraz daha durulmasında fayda vardır.